

ÉSZAKRÓL ÉS DÉLRŐL

B O R D Á S G Y Ó Z Ó

B U J K Á L Á S A K E R T B E N

Ezerkilencszáznegyvenegy április harmadika, csütörtök volt. Kora délután, amikor a cukorgyári kertész az igazgatósági, pontosabban az igazgatói villa földszinti nagyszalonjában a tél megviselte dísznövényeket gondozta, törte le a difenbachiák sárgulni kezdő alsó leveleit, és metszőollóval vágta a datolyapálmák előregedő, acélos ágait, hogy aztán a finom permettel dús oxigént juttasson a levelek pórusaiba. A cselédség is ott forgolódott, porronggyal és partvissal a kezükben, Aranka, a házvezetőnő pedig mindannyiukat siettette, mert az ő feladata a teríték felrakása lett volna. Mindez máskor ilyenkorra már készen volt, de ezúttal a déli ebédnél jutott az eszébe az igazgatónak, hogy vacsorán lássa vendégül közeli munkatársait és – ha igaz – a pesti részvénytársaság elnökét, Dietrich urat kíséretével.

A fehér kötényes lányok már távoztak a konyha irányába nyíló tapétaajtón át, s csak a kertész maradt még kézi permetezőjével, amikor a vadászsalonból érces hangok szűrődtek be. A lépteket a vastag perzsaszőnyegek mindig elnyelték, így most is csak a kilincscsattanás hallatszott, és az ideges kérdés:

– Hogyhogy nem látta és nem is hallotta? Na jöjjen!

Weis igazgató hadonászott és magyarázott Kindler mérnöknek, és nyitva is hagyta maga mögött a vadásztrófeákkal díszített szalon ajtaját. Együtt siettek a nagy teraszra.

A kertész, mivel a nap folyamán már többször is találkoztak, köszönés helyett csak illemtudóan meghajolt, mire Weis csak annyit kérdezett:

– Nem lehetne már kirakni őket?

– Korai lenne, fagyok is jöhetnek még.

– Fagyok, fagyok . . . vérfagyasztó az, ami most történik! – mondta-e, vagy csak morogta, ki sem lehetett venni igazából, de annál inkább ideges mozdulatait, ami most abban is megnyilvánult, hogy amíg Kindler a függönnyel és a kilinccsel bajlódott, ez az ötvenedik évében járó, köpcös, első embere a gyárnak, nyakkendőjén lazított, s ami sohasem volt szokása, mellényének felső gombjait is kigombolta, könnyebben törjön ki belőle a düh.

– Ikebanák is legyenek az asztalon – vetette még oda, ami a kertész számára olyan természetes volt, mint Aranka számára a dupla teríték.

U alakúra képezték ki az asztalokat, amelyeket most maga a házvezetőnő törölt le, még egyszer, mielőtt halványrózsaszínű abroszokba felöltöztetné. András, a kertész pedig – mint borbély teszi a hajvágás utolsó felvonásaként – még egyszer minden oldalról megnézte a növényeket, s amelyiken kellett, egy icike-picikét mozdított, a leveleket immáron a csillárból eredő fény felé fordítva. Így követelte meg ez a pattogó emberke. A szalonban most már ragyogtak a komódok, nemcsak a tálaló, hanem a vele szemben elhelyezett tükörfejes is, s új színei jöttek elő a falon vastag keretben levő Pichler-képeknek üde zöldjei, kékjei, sárgái, lilái. Pontosabban a csillárok fényáradata vetélkedett a halványuló nappaliéval, egyértelművé téve, hogy győzedelmeskedni fog felette. A kabinetszekrény fiókjainak díszes gombjai pedig egyenesen parázslani kezdtek, amikor a talpas óra ütője négy mélyet kolompolt.

– Látja, ott, ott jönnek – magyarázta Weis.

Erre a kertész is odaállt a szétnyitható üvegfal tövébe, de ő is csak egy nehezen kivehető, szürke csíkot láthatott a korai alkonyatban és kilométernyi távolságban, mert ezt a mindig csak északnak nevezett, bár valójában északnyugatról kanyarodó utat részben el is takarták a kert fenyői meg a magasra nyúló oszlopos tujái.

A gyár felől csípős kátrányszagot hozott a tavaszi élet. A húsvéti nagytakarításnak és az apróbb kőművesmunkák elvégzésének és a megszülésnek az utolsó fázisa volt a cukorraktárak féltetős deszkamennyezetének és tetőzetének az átkenése, amelynek legjobb értője bizonyos Burić volt, a gyár gypemestere, aki arra volt a legbüszkébb, hogy amióta

őt az igazgató nemcsak a kampány idejére alkalmazta, hanem állandósította posztján, patkány a gyárudvarban többé nemigen volt.

Mivel a teraszon időközben a vadásztávcső is előkerült, pontosan látni lehetett, amint a tetőnek támasztott egyágú létrán áll a mester, és le-föl járó kezében a kefe egyszer csak félúton megáll. Azt viszont már csak a kátrányt olvasztó asszonyok és Pali bácsi, a cukorraktárnok hallhatták, amint Burić eközben el is káromkodta magát, és pontosan olyat mondott, mint mikor mégis előbukkan egy-egy patkány a répahegyek közül, s ő a nyomába ered.

– Jöjjön csak, András, maga látja – szólt oda Weis a függöny mögött ólálkodó kertésznek, de továbbra is a saját kezében tartva a messzelátót.

Ha látni továbbra sem valami sokat látott vagy láthatott, hallani viszont mindhárman hallhatták, repülőgépzúgás.

– Nem repülő, helikopter – pontosított Kindler, mint ahogy az is volt, ablakára kitűzött zászlóval.

– Ma . . . – mondta volna az igazgató, de Kindler közbevágott:

– Sampson 120-as – amiben Weis nem is kételkedett, hiszen jól tudta, az SZHSZ Királyság légierőinek tartalékos hadnagya szólalt most meg.

– És maga milyen gépen repülgetett? – jött a kérdés, de csak azért, mert ez az ember csak ritkán tudott hallgatni, így hát most is szólnia kellett.

– Vadászgépeken repültünk, huszonhétben.

Gurdu vagy Turdu 190-eset mondott-e, nem értette, de nem is igen érdekelte az igazgatót, az viszont annál inkább, miért közeledik és tesz egy kört a gyár fölött, s aztán vissza, északnak, ahonnan pedig valami tompa, mély és fájdalmas morajlás hallatszott.

– Motoros járművek és teherkocsik – s mint nem sokkal később kiderül, harckocsik és páncélkocsik is.

Az egyre hangosodó berregésre Weis kutyái is kirohantak, a nagy, fehér kuvasz után a két vadászkutya meg a két fekete, sima szőrű tacskó. Bokrokat átugrálva a kiültetésre készen álló ágyásokon keresztül, egyenesen neki a belső parkot övező kerítésnek. Mentek volna tovább is ugatva és csaholva, de az erős drótkerítés nem engedte a külső parkörbe, ahol viszont e zajra az őzek és a pávák futkároztak riadtan.

A Z. irányából visszavonuló csapatok voltak, s most már kivehető volt, fáradt fegyelmezettségben.

– Az a szögletes felépítésű, ott a páncélkocsi mögött, az P. III-as, légvédelmi ágyú – magyarázta a mérnök, de Weis nemigen figyelt rá, mert azzal volt elfoglalva, mi lesz ezután. Pontosan egy hete menesztették Pál régensherceget, és megtörtént a katonai hatalomátvétel. Egész teste beleremegett abba a gondolatba, hogy ezeket most a német csapatok követik. Mi lesz velünk? – tette föl önmagának a kérdést.

Johann Kindler mérnököt viszont az aggasztotta inkább, mi történik, ha a magyarok kapják vissza ezeket a területeket, mi lesz, ha történik még egy magyar–német kiegyezés. S a vonuló katonák fáradt arca őseinek egykori ideköltözését juttatta eszébe. Valahogy így vánszoroghatott ide mintegy másfélszáz évvel ezelőtt az a bizonyos Peter Kindler Rézivel az oldalán, akinek ő ötöd- vagy hatodleszármazottja, már nem is tudja, elő kellene venni a gimnazista korában készített családfát. Ők is rongyos, sáros ruhában érkeztek egy picinyke batyuval a vállukon, csak nem katonazubbonyban. „De a távoli császár keze hosszú volt, mert amikor ideértünk, ekével már meghúzták a leendő utcák vonalait, és ennek az észak–dél irányú geometriának alapján emeltük föl aztán házainkat, földből, agyagból, fából, pelyvából és nádból, olyan egyformákra, mint amilyenek a nádi verebek” – idézte magában a családban hagyományozódó mesét, nyilván még szépapja szájából.

De Weis gyors kérdése, nem kellene-e erősítést kérni a kapukra, visszazökkentette a mába, a szeme előtt zajló történelembe, s bár negyedkatonai hivatása is azt sugallta, hogy ezt mindenképpen meg kellene tenni, mégis nemmel válaszolt, mert tudta, a gyár minden szem-párja most úgylis az út felé nemcsak néz, hanem figyel is.

– András, azért nézzen körül a portán – mondta végül az igazgató.

A kertész jól látta, hogy a távolabbi tisztviselői lakások ablakai tele vannak. Mindenki az utat leste, ahol csak a lelkekben dülhatott valami kellemetlen, nagyon kellemetlen és fájó érzés, de látszatra semmi sem történt. Mindaddig, amíg a gyalogosok a főbejárathoz nem értek, mert akkor egy katona – s ezt a kertész közelről figyelhette – ki nem ugrott a sorból, és egyenesen a park irányába nem futott. Már a portásfülke közelében járt, amikor eldőrdült egy puska. Nem tudhatta senki sem, hogy a katona után löttek-e, vagy az ismét fölöttük köröző gépre, tény, hogy erre a helikopterből kemény sorozatként jött a válasz. Weis és Kindler, mint a gumilabdák pattantak be a szalonba, s recsegeve-ropogva

csukódtak az ablakok, húzódtak falaik fedezékébe a báméskodók. A kertész felesége, aki az üvegházak melletti melegágyásokat választotta magaslesül, egyenesen a sáros földre vetette magát, mert két-három golyó a vékony ablaküveget könnyedén, de nagy csörömpöléssel törte át, s fűrődött a fiatal tagetes- és szalviapalánták közé.

– Azonnal jelentse az igazgató úrnak, hogy egy katona beugrott a kerítésen – kiabálta Papacsek portás a kertésznek, mire az intett, jól van, megy, de a fenyőfa nyújtotta fedezékét még egy ideig nem hagyta el. A katona meg mintha ismerős lett volna, biztos volt, látta már valahol.

Mozgási iránya pedig könnyen volt követhető, a kutyák még inkább tűzbe jövő szemei, onnan a másik kerítésen túlról szeizmográf módjára követték.

– Állj! – kiáltotta feléje a kertész, mire az egy vastag platánt átkarolva meg is állt.

– Ki vagy?

Halk, szinte alig hallható volt a válasz:

– Markov Jovo, a Markov szücs fia.

Mire intett volna a portásnak, minden rendben, az már lelkiismerete teljes tudatában jelentést tett telefonon az igazgatói villába, de az igazgatótól semmilyen utasítást nem kapott.

– Mit tegyünk? – tárta szét tanácstalanul a karját Weis.

– Meg kell tudnunk, kicsoda.

A kertésztől megtudták.

– A teljes sötétedésig maradjon a szaletliben, aztán meglátjuk.

– Nem kellene kihallgatni? – kérdezte a mérnök, akiből ebben a percben nyilván a hadnagy szólalt meg.

– Kell a fenének – volt rá a kurta válasz, mert most mégis az foglalkoztatta elsősorban, megérkezik-e Dietrich, s milyen hírekkel. Meg volt győződve, hogy mától ettől függ a gyár és az ő személyes sorsa is.

Mindez azért aggasztotta, mert információi, főleg a pestiek, az utóbbi napokban eléggé megbízhatatlanok voltak. Hat óra lehetett, amikor Szkálin, a gyár dokumentátora a visszavonulás miatt nem a főutat, hanem a csatornaparti töltést választva, a hátsó kapun kért bebocsátást, mert sürgős közölnivalója van az igazgatóval. Portási kísérettel érkezett, mint mindenki, aki munkaidőn kívül szeretne hozzá bejutni. Ezúttal egy

percet sem kellett várakoznia, mert maga az igazgató ment elébe, ő pedig azonnal mondta:

– Igazgató úr, most jelentette a rádió, öngyilkos lett a miniszterelnök, öngyilkos lett, képzelje el!

– Melyik miniszterelnök, Szkálín úr, melyik?

– Gróf Teleki Pál, ha még nem hallotta volna.

– Na, még csak ez hiányzott! S tudni, miért?

– Csak annyit jelentettek, hogy ma hajnalban és önkézevel, meg hogy ezzel érvénytelen a múlt év decemberében kötött szerződés.

– Talán az egyetlen ember, aki még tehetett volna valamit – tett gyors ítéletet Weis, de Szkálinnak arra a kérdésére, mi lesz majd az ő újságjával, még csak egy mozdulattal sem reagált. Jocit, az ügyvédi teendőket is végző személyi titkárát hívatta csak, akinek megparancsolta, ettől a perctől a telefonüzeneteken kívül jegyezzen föl minden rádióhírt is, legkésőbb este tízkor kéri a jelentést.

Markovot Aranka utasítására ebédmaradékkal kínálták, amit az hón evett a szaletliben a sebtében megterített fonott asztalon, de kissé ügyetlenül kanalazott, mert túl mély volt a kertszék, amibe ültették.

– Velem most mi lesz? – kérdezte riadt szemekkel a kertésztől.

– Bizonyára hazavitet az igazgató.

Nem is annyira éhes, mint inkább szomjas volt a szökevény, mert a kétpohárnyi után egy egész kancsóval is megivott, amin jót mulatott a kétéves Weis unoka, akitől ha megkérdezte valaki: hogy hívják, csakis így felelt: Weis-Purics Vesna, tősgyökeres magyar. Volt ebben a gyerekben is minden vér, ami errefelé csak csordogált, zsidó, szláv, magyar és német szinte egyenlő arányban. Mint a lakosság legtöbbszörében, logikus következményeként annak, hogy ide mindenki jött valahonnan, csak az lehetett a kérdés, ki előbb s ki utóbb.

Kindler mérnök, aki most egymagában ücsörgött a nagy szalonban, Weis szerint is némi joggal érezte Ű.-t mindenekelőtt németnek, mert való igaz, ingoványos határát ők szántották föl elsőnek, de azt is nyíltan bevallották, hogy kutat ásni a szerbektől tanultak, azok viszont az ő ökreik és ritka lovaik mögött láttak először ekét, merthogy áson és kapán kívül más szerszámot nemigen ismertek. Viszont a bevándorló magyarok a főzésben tettek túl mindkettőn, a has pedig mindig megbesült testrészt volt, legyen az bárkié is, és nemcsak a nehéz paraszti

munkát végzők körében. Kereskedni, igazgatni meg ki tudott legjobban? Izraelita volt az olaj-, a kender- és a gyufagyár alapítója, akárcsak a rőfösök, a bőrkereskedők s a nagykereskedés minden vezetője. S mindenki tudta, ők járták ki, hogy még a századforduló előtt az addigi algimnáziumot főgimnáziummá nyilvánítsák.

Weis különös tézise volt, hogy csak gimnáziumi végzettségűeket engedett maga köré még az irodába is, a polgárit végzetteneket, különösen ha kisasszonyokról volt szó, a termelésbe vezényelte, mondván, ők ott pénzért vásárolták meg a bizonyítványukat.

De mit számított most egy bizonyítvány vagy pesti diploma? Ki marad és ki nem, ez lehetett a kérdés, elmélkedett Kindler. Magyar vagy német, akár közös uralom, hát nem mindegy. Végső soron, nem ő az egyetlen a legfelsőbb gyári vezetésből, aki mindenféle szempontból . . . Kicsit össze is rezzent ezektől a gondolatoktól, amelyek egyébként már nem először foglalkoztatták, csak éppen merészebben nem mert még szembenézni velük.

Most is mintha csak menekült volna az őseihez, s igazat adott azoknak, akik mint szülei, nagyszülei, azt vallották, hogy itt nem a munkában legelszántabbak maradtak meg, hanem a legkitartóbbak. Márpedig a Kindlerék ilyenek voltak. Peter és Rézi valóban elsőként érkeztek a három gyerekkel, amelyhez az őszanya még tizenkettőt szült – minden évben egyet-egyet –, hogy aztán ebből a hatalmas alomból hét meg is maradjon, mert a többit elvitte a malária, vagyis a nádláz, ahogyan ezt a sűrű betegséget itt nevezték. Pedig a batyujuk mellé csak házhelyet kaptak szűkös építőanyaggal és egy fél szesszió földet. Földet? Nádas volt az fűzfabokrokkal és egy akáccal, azzal az egyetlen olyan fával, amit még nem látott, de úgy megszerette, hogy ki sem vágta, csak várta, virágozzék, mert olyan édeset, mint azon a csengettyűk, soha életében nem evett. A nádas és a tarackot meg évtizedeken át irtotta, mire nagy nehezen a köles és az árpa megteremhetett benne. Egészen pontosan a náddal volt a legtöbb gondja. Mert ha szidta is kegyetlenül, azt azonban látnia kellett, hogy nélküle nem lehet. Abból volt kunyhójának a fedele, amely télen-nyáron védte esőtől, jégtől, naptól; kerítést is abból húzott a szomszéd felé, ágyat, asztalt, széket eszkábált belőle, a csonkokkal fűtötték a kemencét, sőt abból készült a koporsónak ugyan nem nevezhető kis fedeles teknőszerű valami, amiben az apró gyerekeit eltemette.

Az élet is meg a halál is benne van, gondolkodott el, amikor esténként fáradtan kiült házacskájára elé, és zsíros kalapjával hessegette magától a körülcseckendező szunyogokat. Aztán gondolt egyet, nádfurulyát készített, s azt fújta, abban a meggyőződésében, hogy mint kígyóbűvölő teszi, ő a szunyogokat bűvöli meg. S hogy szája ki ne száradjon, rágsálni kezdte a mezei sóskát. Kevésbé hihető, hogy a hangoktól, de ilyenkor a szunyogok mintha nem támadtak volna oly vad akarással, s halott gyerekek sem voltak minden évben. Erre a többiek is elkezdtek nádfurulyázni, és alkonyatkor már az egész faluban szóltak a furulyák, és terjengett a sóska levének párája, amelybe egyesek már szentjánoskenyérfa-termést is vegyítettek. Szóltak a furulyák olyan hangosan, hogy néha túlharsogták a békák kuruttyolását is, és az emberek immáron nemcsak a nádfurulyában és a sóskanedvben hittek, hanem mindenekelőtt önmagukban. Győzünk! – mondogatták, s minél több nádfurulya készült, annál kevesebb maradt a földeken, láposokon, mígnem – de ez már a csatorna megépítése után történt – a nádat teljesen a meder szélébe szorították. Kindler családfája azt is kimutatta, hogy a Rézi őszanya unokája már feleannyiszor szült, mint ő, s ott is hét gyerek volt, csupán két elhalálózással. Ez már az a generáció, amely a tejen kívül a disznóhúson és kukoricakásán nevelkedett, s akik közül nem mindenki maradt paraszt, volt már közöttük asztalos, bognár és kovács is, sőt az egyik nagybácsi negyvennyolcas vitéze lett a bécsi udvarnak.

Johann Kindler apja pedig mészáros a városnak, tehetős ember, tartotta az akkorra kisvárossá fejlődött Ú. lakossága, aki négy gyermekét íratta gimnáziumba, majd ezt az egyet Pestre adta az egyetemre. Igaz, nemcsak úgy, egyéni elhatározásból, hanem Kramer lelkész ajánlatára és a helyi ágostai evangélikus egyház segédletével.

Hát mindezek után nem ő ma Ú. első őslakosa? – tette fel a kérdést önmagának, s nemmel semmi esetre sem válaszolhatott.

S ahogyan mindezt sorjában végiggondolta, ismét csak azt találta, nincs mitől tartania, nem is volt, és nem is lesz. A háborúban mindig az a kérdés, kié a föld, amelyért harcolnak, s akárhogy is forgatta a fejében, a tények bizonyították, övé. Weis úr pedig, ha igényt tarthat egyáltalán valamire, akkor erre a gyárra, bár az is igaz, hogy csak az egyhatodára, lévén annyinak a tulajdonosa. Nem is egészen értette, miért tart annyira egy magyar vagy német uralomtól, bár ez utóbbi nyilván magával hozná

az ő eltávolítását. A lengyel zsidók deportálása már rég téma volt minden újságban, még a helyi lapokban is, és az euthanáziaprogramról is sütögtak már.

– No, magát is jól megvárakoztattam – tért vissza Weis a szalonba –, de az az érzésem, hogy most éjjel-nappal talpon kell lennem.

– És mi újság van?

– Joci a német adókból azt hámozta ki, hogy hadüzenetet kap Magyarországra, ha nem csatlakozik hozzájuk balkáni hadműveletükhöz. Csak ne tartson sokáig ez a cirkusz. Egyébként szoltam Borosznak, menjen ki az állomásra, azt a szökevényt meg hazaküldtettem.

– Na, az sem lesz egy nemzeti hő, dezertálni, ezért valamikor főbe-lövés járt.

A szökevénynek a kertész az üvegházban civil ruhát szerzett, kopottas nadrágot, egy kitaposott cipőt és egy valamivel jobb, használatra még alkalmas felöltőt. Aztán a biztonság kedvéért kiszedtek egy deszkát a féderes bak hátsó feléből, úgyhogy a szökevény itt kényelmesen elért, és megindultak a város felé, öt mázsa rakománnyal, amit a Friedman & Reich nagykereskedőnek kellett leadni, de az utasítás szerint csak visszafelé jövet, s azzal a magyarázattal, hogy a nagyhétben – amely előttük állt – mással lesznek elfoglalva, így hát a kértnél valamivel hamarabb küldik az árut.

Bent a városban már pánikszerű volt a hangulat. Amint a csapatok elvonultak, az emberek megrohanták a boltokat, sőt, rizst, kávéat vásároltak, de cukrot és olajat is, függetlenül attól, hogy mindkét gyár kéménye bármelyik ablakból látható volt. A '18 után érkezett községi előljárók pedig csomagoltak, a csendőrség állítólag már félig üres volt, a gimnázium – ahol a tanév március 31-ével megszakadt – tanári kara is megfeleződött, a községházán kiadták a rendeletet az iratok össze-csomagolására . . . A szokásosnál is nagyobb volt a nyüzsgés, de üres a Greifenstein söröző, a pincérek gyér megvilágításban kint álltak az utcán, a szabómesterek lehúzták a redőnyöket műhelyeik ablakán, mert ki gondolna ilyenkor varratásra.

– Isten hozta magát – s majd a nyakába ugrott örömében a nagykereskedő cég prokurátora, bizonyos Heinrich bácsi, amikor meglátta a cukorszállítmányt. – Most kell eladni, amikor keresik.

Márpedig ha valaki, ő tudta, miben van az üzlet. Nem véletlenül vették maguk mellé a zsidó kereskedők, mert nem volt áru, mit el ne adott volna. Az a hír járta róla, mert vérében volt, hogy a hasznosat a szép elé helyezze, hogy még a raktári udvarban levő fákat is el akarta adni, mondván, jó az a cserépkályhákba. Le is mért egy öreg bükkfát, s három ölben állapította meg mennyiségét, de aztán az öreg Reich, kit e fa Libanon cédrusaira emlékeztetett, csak nem engedett buzgó munkatársa kísértésének. De való igaz, hogy szombatonként, amíg az öreg Aurelék fél napjukat a zsinagógában töltötték, s ilyenkor csak a keresztények dolgoztak Heinrich vezetésével, mindig megnőtt a forgalom.

Hát most nem a sabbath, hanem a bizonytalanság, és az emberek ki is mondták, a háborútól való félelmük űzte őket a boltba. Már hogy is ne, amikor a középkorúak is átéltek egy hasonló helyzetet, csak azzal a különbséggel, hogy akkor északnak történt a kivonulás, és délről jöttek. S ki ne emlékezett volna a házkutatásokra, elhurcolásokra, őrizetbevételekre, sorozásokra. Sokan éltek akkor át a nincstelenséget, emlékeztek a pályaudvari tehervonatszállásokra. S azt sem felejtették el, hogy az őslakosokat kirekesztették a földreformból, s hogy ki kitől mit vásárolhatott. Élőek voltak még ezek a sebek, s mintha e mai nap éppen ezeket tépte volna hegedségükből.

Ez idő tájt a cukorgyárban fölszeletelve volt már a sonka, mintegy bevezetőjeként a közelgő ünnepnek, a szakácsnék a töltelékeket fűszerezték, a borjú- és sertésszeletek pedig jégen álltak lesózva vöröshagymakarikákkal és fokhagymagerezdekkel megtűzdelve, hogy ízét vegyék. Az üvegházból pedig éppen most hozták a friss paradicsomot és paprikát, amit még karácsonykor kellett elültetni, hogy a nagyhétre beérjen. A fácánleves illata átterjengett a gyárudvarban is, friss fácánhúsból készült, amit Weis maga lőtt vasárnap a gyár vadászterületén, megszegve ugyan a vadásztilalmat, de ezzel is csak saját lelkiismerete előtt kellett elszámolnia. Természetesen kimondottan kakasokat lőtt, mert a tyúkok már költöttek.

Minden készen állt a vendégek fogadására, az útra néző, mind a két nagykapun a libériás legények, amikor bekanyarodott az állomásról érkező nagy, fekete cukorgyári Pakard, de csak Borossal, a sofőrrel.

– Hát hol vannak a vendégek? – ment elébe Weis, s mögötte mint árnyéka követte a mérnök.

– Az állomáson azt az információt kaptam, a határon leállították a vonatot, s meg sem fog érkezni. ’

– De miért?

Ezt már hangosan ki se merte mondani, s minthogy neki is csak megsúgták, ő is így adta tovább:

– Fönnáll az elaknásítás veszélye.

Weis most még tanácstalanabb lett, mint délután volt, s legszívesebben fölrúgta volna a terített asztalokat, összetörte volna a csillárokat, s mindent kihajított volna, de csak járt-kelt a szalonban egyedül, mire Aranka a feleségének szólt, próbálná meg ő csillapítani az urát. Valami furcsa kelepcebén érezte magát, ő, aki mindig tudta, mit és mikor kell cselekedni, aki motorja volt ennek a nagy gyárnak. Lehetséges, hogy mindez csak álom volt, az a húsz-egynéhány év, amit itt eltöltött, és amit teremtett. Holnap akár le is bombázhatják, tönkre is tehetik. Pedig micsoda paradicsoma volt az neki is, de mindenkinek, aki itt dolgozott.

– Joci, talán már megint rossz hírral jön?

– A pesti központból jelentik táviratilag, lefoglalták a villächi raktárunkat, a fiúmeival, még nem tudni, mi történik.

– Más hír nincs?

– Nincs, jelentem alássan – tette hozzá, amire Weis is hasonló hangnemen válaszolt:

– Távozzat. De – tette hozzá – amint lesz, jelentkezzen.

Hogy a vacsora, bár fejedelmi volt, most senkit sem érdekelt túlságosan, s hogy meddő politizálásban telt el, elképzelhető. Látványában viszont az utolsó vacsorára emlékeztette Arankát, nemcsak egy Pilátussal. Abban maradtak, mindenki teszi a dolgát, mint eddig, várják a fejleményeket. Erre a napra Jocinak sem volt több híre, kivéve, hogy az Orion Super 403-ast most már 505-re kellene cserélni, zajtalan szabályozóra, mert recseg-ropog a rövid és a hosszú hullám. Mindenki várt valamit, hogy jön ez, jön az, vagy hogy végül semmi sem fog történni, csak Weis volt biztos a változásokban, de azt is eldöntötte, kapitányként utolsónak marad a fedélzeten. Ha ebbe a gyárba építette bele életét, inkább benne pusztul el. S ez most valami jó érzéssel töltötte el, először a mai nap folyamán. Hogy is mondták az öreg svábok? A legelszántabbak maradnak meg.

A mérnökök berregő motorbiciklijükön távoztak a szokásosnál jóval korábban, a gépészeket, az irodavezetőt és Jocit fiáker vitte haza, míg Müller doktort személyesen Weis ültette a Pakardba, hogy magába szippantson valamit a város esti hangulatából. Csalódottan kellett látnia, hogy mire beértek, aludt a város, csak itt-ott égtek fények a cukorgyár szolgáltatta áramot fogyasztva. Minden kocsmá is zárva volt, noha a templomok toronyórái még a tízet sem ütötték el.

Virágvasárnapig csak annyi történt, hogy megtisztult a város a jövevényektől, mintha csak a szél sodorta, söpörte volna ki őket, a régiek pedig maradtak és vártak. Mire, maguk sem tudták, jobban megteltek a templomok, mint eddig. Az asszonyok imádkozni mentek, kérni a Mindenhatót, meg ne ismétlődjön a rossz. Meghallgatta-e őket vagy meghallgatja-e őket, senki sem tudta, mindenki úgy érezte, vezekelt már eleget bűneiért, s hagyják élni őket.

A bizonytalanság ellenére a virágvasárnap itt mindig felért az azt követő húsvétvasárnapi ünnepséggel, már csak azért is, mert a barkaszentelés az élet jelképe, különösen itt, Ú.-ban, ahol a kijelölt termőföldeken is csak barká termett, de ha kiirtották is, a csatornaparton annyi volt, mint eper az útmentek szélén. Csokorban fogva az öt-tíz szálat, minden asszony vitte a templomba, s az ünneplőbe öltöztetett gyerekeknek is jutott. A katolikusoknál és az ortodox hitűeknél egyaránt, sőt ez utóbbiaknál még inkább, merthogy maga a név is beleszővődött a község nevébe, s ők mint valami közös névnapot is tisztelték ezt a napot, még ha a kétfajta naptár szerint csak hétvévenként esett is egybe ünnepük.

De ezen a vasárnapon nem a hét közös év egyike volt. Viszont a koránkelők mindegyikének látnia kellett, hogy éppúgy, mint ősszel a vadlibák, a Stukák repülnek felettük, ugyanabban a nyíl alakú kötelékben, csak ezek nem gáogtak, hanem vészjóslóan zümmögtek. Ettől a tompa zümmögéstől, amely még akkor is hallatszott, amikor a gépek eltűntek a szemek elől, elfogta az embert a félelem. S érdekes módon mindenki félt. E mindenki félelme pedig valahogy összekovácsolta az embereket, mint mikor közös ellenséget vagy veszedelmet neszelnek. Akár negyvennyolcban, amikor a zsilip fölrobbantásának a félelme minden Ú.-ban élőknek a félelme volt. Úgy félték, mint a jégesőtől, a földrengéstől, isten csapásaitól.

A nagyhétben a magyarok a magyarokat, a németek a németeket várták, a szerbek pedig az övéiket. Csak a zsidók nem vártak senkit, bár megítélésük szerint, s ezt Weis meg is mondta telefonba szerb katonatiszt vezének, ha nem ti jöttök, gondoskodj a családozról. De őt akkorra már valahova a tengerpartra, Splitbe vezényelték, ahonnan aligha tudott volna cselekedni.

Mint valami légüres térben, úgy élt két hétig a kisváros cukorgyári telepével együtt. Senki semmi biztosat nem tudott, éltek ősi törvényeik üzleti ötparancsolata szerint; csak a kamatot adhatod ki, a betétet soha, ha paraszt vagy, a haszon fejében úgylis dolgoznod kell, iparos kuncsaftot el ne eressz, gyermeked mindig a legnagyobb kincsed, s olyan szerződést ne köss, amelyre kezedet nem adhatod.

Honnan vették a bölcseleteket, csak ők maguk tudják, de tény, most ellenségben sem lehetnek ellenségesek egymáshoz.

Húsvét vasárnapjáig tartott ez az inkubátorállapot.

Ekkor jelentek meg a németek nagy bánatára a magyar csapatok, amire csalódottan csapta össze a tenyerét az éppen istentiszteletre készülő Kindler mérnök, öltözött új ruhába Aranka, s tanácsolta az öreg szücsmester a fiának, hogy aztán most vissza; oda, ahonnan elszöktél. Weis igazgató otthon az immár 505-ös Orion mellett töltötte a vasárnap délelőttöt. Kezében a Franklin-társulat Tanulmányok könyve volt, hol másutt nyitotta volna ki, mint A cukor fejezetnél. Szakma nélkül nem ember az ember, mondta magának, és beleveszett az olvasásba.

Hogy tanúsított-e bárki is ellenállást, nem lehetett tudni, mert az a fegyverropogás, amely szórványosan hallatszott, diadalos sortűz is lehetett. Délben, amikor a rádió már közölte a nagy bombázás hírért, a lányától úgy hallotta, itt csak ablaküvegek és cserepek törtek össze, de a bevonuló hadsereget a két templom, a községháza és a sarki nagykereskedés lustán elterülő parkban országzászlóval, az ünnep tavaszi virágaival és az elmaradhatatlan süteményekkel fogadták. Rend volt és nyugalom, akik kimentek, örömteli, sugárzó arcukat vitték magukkal. De Weis tapasztalatból azt is tudta, kevés szavúak, ám következetesek ezek a magukat őslakosoknak érző emberek. Nemzetiségüket tekintve Közép-Európa volt kicsiben.